

AB Türkiye İlerleme Raporlarında “Mazbut” Kavramı Sorunu

Mehmet Yıldırım*

Öz

Osmanlı’dan günümüze, devlet ve toplum ihtiyaçlarına göre değişen vakıf sistemi, zaman içerisinde oluşan kendine özgü kavramları ve uygulamaları günümüze kadar taşımıştır. Uluslararası düzeyde vakıf konusunda gündeme gelen sorunların sebebi, esasen tarihî süreç içerisinde özgün yapısıyla oluşa gelen vakıf sisteminin AB’nin vakıf sistemine uymamasıdır. Bu uyumsuzluğun somut örneklerinden biri olarak ortaya çıkan “mazbut vakıf” kavramının yanlış kullanımının önüne geçilmesi, Türk vakıf sisteminin sosyal ve tarihî bütünlüğü içinde ele alınması ile mümkün olacaktır. AB, Türkiye İlerleme Raporlarındaki “mazbut vakıf” sorunu, cemaat vakıflarına özgü gibi gösterilen, ancak uygulama ve kavram olarak Osmanlı’dan günümüze gelmiş bugün hala devam eden bir uygulamanın, kavramın ve esasen yönetim şeklinin adıdır. “Mazbut vakıf” kavramının hukukî belge niteliği taşıyan Lozan tutanaklarındaki kullanım biçimi ile kullanılması, kavramın içerdiği anlam bütünlüğünü koruması açısından zorunluluk arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mazbut vakıf, Cemaat vakıfları, AB Türkiye İlerleme Raporu, Türk vakıf Sistemi, Lozan Antlaşması

The Problem of “Mazbut” Concept in EU Progress Report For Turkey

Abstract

From Ottoman to contemporary time, foundation system which has been modified according to needs of society and state has brought its unique concepts and implementations that have been arose throughout the historical process. The main reason lies in the problems which have occurred at the international level about foundations are incompatibility of the foundation system which has formed itself within own historical features with EU foundation system. In order to prevent misusing of *mazbut waqf*, Turkish foundation system should be examined within its historical and social unity. The conceptual and essential problem of *mazbut waqf* which is presented as a problem of religious community foundations in EU Progress Report for Turkey is the name of the current administration and concept rooted in Ottoman applications as well as an administrative structure. Adopting the concept of mazbut waqf similar to its usage in Lausanne Treaty records which are considered as legal documents is crucial for saving the integrity of concept.

Key Words: Mazbut waqf, foundations of religious community, EU Progress report for Turkey, Turkish Foundational System, Lausanne Treaty

* Vakıf Uzmanı/Vakıflar Genel Müdürlüğü, yildiranmehmet@yahoo.com.

Tarihi Arka Plan, Gerekçe ve Yöntem: Tanzimat ve Islahat Fermanları ile batılı kurum ve idare biçimlerini benimsemeye başlayan Osmanlı Devleti, 1876'da Kanun-ı Esasî'nin ilan edilmesi ile Anayasal sürece geçmiş, 1 yıl ara verilen anayasal süreç daha fazla sürerek, 1908'de Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden başlamıştır. Bu tarihî süreçle beraber kurumsal yapılar da yoğun bir dönüşümün içine girmiştir. Cumhuriyet'in ilanı, Osmanlı'dan gelen değişim sürecini daha da hızlandırmıştır. Eğitim, ekonomi ve sosyal alandaki değişimler batılı ülke kurallarına mümkün olduğunca uyumlaştırılmaya çalışılmıştır. Pek çok alanda Avrupa hukuk standartlarını benimseyen Türkiye, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık anlaşması imzalamış ve 1987 yılında tam üyeliğe başvuruda bulunmuş, Topluluk standartlarına ulaşma hedefini gerçekleştirmek için pek çok düzenlemeyi hızlı bir şekilde gerçekleştirmiştir. 1999 yılında AB üyeleri tarafından aday olarak kabul edilen Türkiye'nin uyum gösterme sürecinde ısrarlı olması ilerlemeyi hızlandırmıştır. Ancak, Avrupa mevzuatına uyumla ilgili yaşanan sorunlar ve bu sorunları çözmeye doğrultusunda ortaya koyduğu iradeyi gerçekleştirirken kurumların uyumlaştırılması ve AB standartlarının yerleştirilmesi aşamasında bazı alanlarda tarihî ve tecrübî bilgiden uzak hareket edilmesi nedeniyle kendisini ifade sıkıntısı çekmiştir ve halen de çekmektedir.

Kökene İslam hukukundan doğan bugünkü “Türk vakıf sistemi” gibi kurumsal bir idarî yapı, AB hukuk sisteminde karşılığını bulması anlamında güçlükler yaşamaktadır. Çalışmamızda ortaya koyacağımız iddia şudur ki; vakıf konusunda ve dar anlamda cemaat vakıfları hakkında ilerleme raporlarına yansımış bazı sorunlar, aslında kavramların anlaşılmasından -ki kendi içerisinde konunun özgün olması nedeni ile doğal bir durum olarak değerlendirilmelidir - kaynaklanmaktadır. Türkiye’de vakıf sisteminin batı dünyasından farklı bir şekilde teşekkül ettiği düşüncesine konunun etimolojisini ve kökenini esas alan çalışmalarda da ittifak edilmektedir.¹

1 Vakıf kurumunun kökeni ve etimolojisi çalışmamızı esasını içermediğinden bu çalışmada sadece vakıf kavramının tarihi verilecek ve daha çok kavram sorunu yaşandığını düşündüğümüz mazbut vakıf tanımı üzerinde durulacaktır. Vakıf kavramı kaynakçada sunduğumuz eserlerde kapsamlı bir şekilde etimolojik ve köken açısından inceleme imkânı vermektedir.

Sosyolog Raymond Aron'un “Sosyal bütünlük içerisinde yerleştirilemediği takdirde hususi bir sosyal fenomenin durumunu anlamak mümkün değildir.” (Yediyıldız, 2003: 24) ifadesi ile açıkladığı durum çalışmamızın gerekçesini izah etmektedir. Vakıf, İslam hukuku ve Osmanlı devlet sisteminin sosyal bir kurumu olması dolayısıyla İslam toplumunda vücut bulmuş bir kavram ve kurumun adıdır. Osmanlı toplumunun yaşadığı sosyal sürecin doğurduğu vakıf yapısının özgünlüğü, bugün hukuk alanında yaşadığı bazı sorunların da özgün olmasına neden olmaktadır. Vakıf, hem kavram hem de müessese olarak incelenirken bu tarihî geçmiş ve sosyal bütünlüğün göz ardı edilmemesi gerekmektedir ki çalışmamızda bu hususiyet hareket noktamızın temel belirleyicisi olacaktır.

Ortaya çıkan bu önerme üzerine vakıf konusuna bağlı olarak özellikle doksanlı yılların sonundan bugüne, AB İlerleme Raporlarında hem mülkiyet hakkı başlığında hem de azınlık sorunları başlığında önümüze çıkan vakıf ve vakıf mülkiyetleri meselesine dair gerek tarihî bilgi ve sosyal bütünlük, gerekse hukukî kavramların anlaşılabilmesi ve yanlış tercümeler, ayrıca bir soruna neden olmaktadır. Özellikle uluslararası alanda son yıllarda çok büyük önem kazanan azınlık hakları ve azınlıkların mülkiyet sorunu hakkında Türkiye’de bilgi kirliliğiyle karşılaşılmaktadır. Bu nedenle yanlış değerlendirilen ve yanlışlığı giderilmediği ve raporlarda da ifade edildiği şekli ile çözülmeyen ve Türkiye tarafından çözülmesi istenilmediği ifade edilen sorun, gerçekte varlığı tartışmalı ve belirsiz olan tamamen Türkiye’de vakıf sisteminin daha özelde mazbut vakıf kavramının anlaşılabilmesi veya yanlış kavramlarla ifade edilmesinden kaynaklandığını gördüğümüz bir sorundur. Bu sorunun çözümüne katkı sunmak amacıyla, ilerleme raporlarını inceleyerek, sonucunda hukukî belge niteliği taşıyan Lozan Antlaşması tutanakları ile karşılaştırma neticesinde elde edeceğimiz bilgiler, kavram bağlamında değerlendirilerek çalışmamızın sonucunu oluşturacaktır.

Vakıf: Vakıf fiili olarak bütün toplumlarda var olduğu kayıtlara geçmiş bir sosyal dayanışma müessesesidir. Bugün İslam toplumlarında kullanıldığı anlamı ile “vakıf” şeklinde telaffuz edilen “vakf” kelimesi, Arapçada “durdurmak, alıkoymak” anlamına gelmektedir. (Yediyıldız 2003: 8) İslam toplumlarında zamanla uygulamanın kendi içerisinde hukuku da oluşan vakıf, hukuki bir akitir. Bu akitte

kişi Allah'a yakın olma (*kurbet*) gayesiyle, menkul veya gayrimenkul mülkünü bir gayeye sonsuza değin tahsis eder. (Yediyıldız 2003: 9) Ömer Hilmi Efendi, vakfı "*Vakf menfaati ibadullaha ait olur veçhile bir aynı, Cenâbı Hakk'ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten mahbus ve memnu kılmaktır* " şeklinde tarif etmektedir. (Ö. Hilmi Efendi, 1977: 13)

Vakıf sosyal bir kurum olarak yukarıdaki tarifler ölçüsünde, bir malın kamu yararına tahsis edilmesidir. Bu nedenle vakıf sosyal bir içerik kazanmaktadır. Yararı kamuya tahsis edilen malın toplumla kurum arasında niteliğini sosyal bir nitelik olarak tanımlayabiliriz. (Ertem 2012 : 26)

Vakıf, menşei ve oluşumu itibariyle İslam müessesesi şeklinde gelişmesinden hareketle kavram olarak da bu manada anlaşılmalıdır. Bugün mer'i Vakıflar mevzuatında Medeni Kanununa göre kurulan vakıflar haricindeki vakıflar, 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun tatbik şeklini düzenleyen 864 sayılı Kanun'un 8. maddesinde "*Kanun-u Medenin yürürlüğe girdiği tarihten önce vücuda getirilen vakıflar hakkında bir tatbik kanunu neşrolunur...*" ifadesi ile 1926 tarihinden evvel kurulmuş bulunan mazbut, mülhak vakıfların idaresi hakkında 13 Haziran 1935 yılında çıkarılan ve 6 ay sonra yürürlüğe giren (*mülga*) 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile düzenlenen kanun hükümleri ile düzenlenerek gelmiştir.

Mazbut vakıf: Uluslararası alanda, cemaat vakıfları özelinde sorunlu bir yapı gibi gösterilen mazbut vakıflar, yürürlükteki 5737 sayılı Vakıflar Kanunu uyarınca; "Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve (*mülga*) 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen vakıflardır" şeklinde tarif edilmektedir.

2762 sayılı Vakıflar Kanunu 1. maddesine göre;

"4 *birinci teşrin 1926 tarihinden önce vücut bulmuş vakıflardan*

- Bu kanundan önce zabtedilmiş bulunan vakıflar,*
- Bu kanundan önce idaresi zabtedilmiş olan vakıflar,*
- Mütevelliği bir makama şart edilmiş olan vakıflar,*

- Kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan vakıflar,*
- Mütevelliği vakfedenlerin ferilerinden başkalarına şart edilmiş vakıflar,*

Vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur. Bunların hepsine birden "mazbut vakıflar" denir.

Bu tarif ve tanımlamada (A- B) daha önceden var olan mazbut vakıfları, (C-D-E) ise yeni sebepler ve hükümler koyularak mazbut hale gelen vakıfları ifade etmektedir. (Ağar 1952: 32-33) Bu nedenle Osmanlıdan Cumhuriyete geçilen süreçte hiçbir alanda görülemeyecek düzeyde benzer uygulamayı vakıflar alanında görmek mümkündür. Bu uygulamada mazbut vakıflar ayrı kişiliği olmakla beraber, doğrudan doğruya Evkaf Nezareti, Genel Müdürlük tarafından idare olunan vakıflardır.

Mazbut vakfı, Ali Himmet Berki şöyle tarif etmektedir ki aslında kanunda yapılan tanımlamanın bir nevi şerhi niteliğinde bir tanımı içerir:

"Evkaf-ı Mazbuta iki nevidir.

Birincisi: Sabık hanedan vakıflarıdır ki, evkafı mezkurenin tevliyetleri makamı hükümdariye ait iken ahiren tevliyet umurunu idare etmek üzere evkaf nezareti tesis olunmuştur.

İkincisi: Züriyet ve müteaallikatı vâkıf tevliyetin meşrutünlehi münkarız olarak evkaf idaresi tarafından zapt ve idare olunan vakıflardır.

Bir kısım vakıflar dahi vardır ki: Tevliyetleri meşrutünlehlere uhdesinde olduğu halde mütevellilerine muayyen bir maaş tahsisile umuru vakfa müdahale ettirilmeyip doğrudan doğruya evkaf idaresi tarafından idare olunur.

Bidayeti İslamdan itibaren halifeler, Sultanlar, Emirler ve sair hayır sahipleri tarafından lâyuadd vakıflar vücuda getirilmiş ve ekseriya tevliyet ve nezaret işleri vâkıflar veya vâkıfların tayin ve şart eyledikleri zevat marifetile ve şartı vâkıf bulunmayan veya meşrutünlehlere münkarız olan vakıflarda amme namına hareket eden zevat ve makam tarafından icra olunmuştur. Birçok zamanlar vilâyeti ammenin nezaret ve mürakebe hakkı tevhid olunamayıp muhtelif devirlerde muhtelif ve gayri muttarid şekillerde devam eylemiştir.

Ezcümle evkaf nezaretinin tarihçe-i teşkilatı hakkındaki eserin beyanına göre Yıldırım Bayezid devrinde her vilâyete birer müfettişi ahkâmı şer'iyye tayin olunarak evkaf ve nazırların ahvaline bu müfettişler ve Muhammed Çelebi asrında vakıfların

nezareti umumiyesi bütün hukkâmı şer’iyenin ahvaline nezaret eylemek üzere tayin olunan Cema-lüddin Muhammed Çelebi tarafından ifa kılındığı halde ikinci Sultan Murad ve Sultan Muhammed zamanlarında her vilâyet birer müfettişi evkaf tayin kılınıp vakıfların nezareti ammesi kazasker olan Sudur canibinden icra kılınmıştır.

Vakıflarda nezaret meselesi muhtelif suretlerde icra edilmekte iken nihayet 995 tarihinde hare-meyn evkaf nezareti² ihdas olunmuş ve bu neza-ret teşkilat itibarile muhtelif safhalar geçirmiştir.

Haremeyn evkaf nezareti tevliyyete müdahale et-meyip yalnız mütevellilerin teftişi ve vakıfların ida-relerini mürakabe ile iştigal ve vilâyeti amme ile hareket eylerdi.

Tevliyyeti makamı saltanata aid vakıfların idare ve muhafaza ve emri mürakabesinde bir vahdet te-mini maksadile 1242 tarihlerinde evkaf nezareti tesis ve haremeyn evkaf nezareti bir müddet müs-takil kaldıktan sonra 1254 tarihinde evkaf nezare-tine ilhak olmuştur.

Evkaf nezareti mütevellî makamında tevliyyeti ma-kamı saltanata aid ve meşrut vakıfları ve tevliyyetin meşrutünlehlere münkarız olarak evkaf hazinesin-den zaptolunan vakıflarla idaresi mazbut vakıfları idare etmekte ve nezareti ammesile de bilûmum vakıfları mürakabe eylemekte idi. Ahiren teşekkül eden vakıflar umum müdürlüğü evkaf nezareti makamına kaim olmuştur.”

(Berki 1941: 27)

Yukarıda bir anlamda mazbut vakıf tarihi gelişimi ve tanımı anlatılan yapı, Berki’nin “*Vakıflar Umum Müdürlüğü Evkaf nezaretine makamına kaim ol-muştur.*” ifadesi ile daha net anlaşılmaktadır ki bu durum ve süreç aynı zamanda Vakıflar Genel Mü-dürlüğü’nün bir mütevellî konumuna gelmesinin sürecidir.

Vakıf, yönetim itibarıyla uygulamada olduğu gibi doktrinde de mazbut ve mülhak olarak tanımlana gelmiştir. Bu husus genel itibarıyla “**vakıflarda vi-layet**” meselesi olarak adlandırılır.

Vakıflarda vilayet (yönetim) Ali Himmet Berki Bey’e göre:

Vakıflarda iki çeşit vilayet vardır. Biri vilayet-i has-sa diğeri vilayet-i ammedir. Vakıflar vâkıf veya mütevellî tarafından idare ve hükûmet canibinden mürakaba olunur. Vilâyet sözlük anlamı; bir şeye

2 * Haremeyn vakıfları, varidatının mecmuu veya bir kısmı halen veya mealen yani meşrutası münkarız olduğu halde haremeyni şerifeyn ahalisine meşrut olan vakıflardır.

muktedir ve mutasarıf olmak manasındadır. İs-tilâhen: Gayr üzerine tasarruf nazif olma diye ta-rif olunur. Vilayeti hassa : Mahiyyeti hususiyeyi haiz olan vilâyettir. Babanın çocukları ve mütevel-linin vakıf mallar üzerindeki vilâyeti gibi, Vilayeti amme: Umumi mahiyette olan kudreti tasarruf-tur. Hükûmet vilayeti gibi. Vâkıfın (vakfeden) vilâyeti, tasarruf iptidaen malına müsadiif olmak ve vilâyeti ammenin vilâyeti vakfın menfaatinin umuma ait bulunmak itibariledir. Filhahika vakıf-lara iptadaen (önceden, başta) veya intihâen (en sonda) amme taalluk etmektedir.... şeklinde tarif edilmiştir. (Berki , 1941:37)

Vakıfların “amme” adına yönetiminin kamu adına ele alınması esasen vakfın kurucu iradesinin baş-langıçta özgülemeyi kamu yararına hasretmesidir ki Osmanlı klasik döneminde, “nezaretler” sonra “Evkaf Nezareti” ve devamı olan “Vakıflar Genel Müdürlüğü” bugün bu yönetimi kamu adına yeri-ne getirmektedir.

Bu anlamda yönetim olarak mazbut vakfın hü-kûmet tarafından idare edilmesi aslında Osmanlı devlet düzeni ve teşkilat yapısı ile yakından ilişkili-dir ki aynı anlayış Cumhuriyet dönemine de intikal ettirilmiştir. Bu gelişim süreci göz önüne alındığın-da vakıf ve özelde mazbut vakıfların idare biçimi-nin bir anlamda müessese tarihimize ne ölçüde bağlantılı olduğu görülecek ve merkez teşkilat ya-pısının değişimine bağlı olarak vakıf sorunlarının da dikkate alınarak çözüm bulunması süreci daha açık anlaşılacaktır.

Bu tarifler ile anlatılan mazbut vakıflar, Selatin Va-kıfları³, Mütevellisi Kalmayan Vakıflar⁴ ve (mülga)

3 Selatin Vakıfları: Sultan ve bunlara mensup kimseler yani sakıt hanedan tarafından yapılmış vakıflardır. Bunlar esasen devlet reisi veya onun namına memurları tarafından idare edilmekte olduğundan bir müddet sonra idareleri devlet idare teşkilatı içerisine girmiştir. Tevliyyeti yani mütevellîliği saltanat makamına ait olan vakıfların idare ve muhafazasın-da birlik temin edilmesi için Evkaf Nezaretine devredilmişler-dir. Bu vakıflarda Evkaf nazırı, mütevellî vekili durumundadır. Evkaf nezaretine – Evkaf-ı Hümayun Nezareti – denilmesi, mütevellîliği sultanlara ait bu vakıflar dolayısıylardır.

4 Mütevellisi Kalmayan Vakıflar: Mütevellîliği vakfedenin so-yuna şart edilmiş olup da, zamanla meşrutunlehi olmakla mütevellî kalmayan ve Evkaf Nezareti tarafından zapt edile-rek doğrudan doğruya idare olunan vakıflardır. Bu gibi vakıf-larda mütevellî tayini hukuken hakimın hükmü ile nâsp olun-maktadır. Bundan dolayı Evkaf Nezaretinin bu tür vakıfları zapt edebilmesi ya hakimın hükmü veya bizzat hükümdar tarafından nazırın tevliyyete nâsp olunması suretiyle olabil-mektedir. Evkaf Nazırı, mazbut vakıfların bu kısmında bizzat mütevellî durumundadır.

2762 sayılı Kanunda zikredilen yönetimi değişik nedenlerle Nezaret ve Genel Müdürlük idaresine geçmiş vakıflardır⁵ (Öztürk, 1983: 93).

Tüzel kişilikler, ekonomik, siyasi ve sosyal ihtiyaçlar nedeniyle meydana gelmişlerdir. (Öztürk, 1983: 94) Mazbut vakıf tüzel kişiliği, idaresi değişse dahi varlığını devam ettirmiştir. Bir vakfın bu uygulamaya göre idaresinin Vakıflar Genel Müdürlüğüne geçmesi bugün dahi mümkün olabilen bir uygulamadır. Bu bir el koyma değil, yönetimi üstlenme durumudur ki yukarıda sosyal ve hukuki olarak İslam hukukundan doğan ve Osmanlıda müesseseleşmesini devam ettirdiği haliyle ortaya konan vakıf sistemi içerisindeki bir uygulamadır. Vakıf bu sosyal ve hukuki süreç içerisinde değerlendirildiği zaman “**mazbut vakıf**”ın bir idare biçimi olduğu anlaşılabacaktır. Vakfın gelirinin kamu yararına sonsuza değin adanması nedeni ile idare yönetim şeklinin değişmesi vakfın amacının veya tüzel kişiliğinin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Aksine vakıf idaresinin bir şekilde devam etmesi gerekmektedir ki Cumhuriyetten önce Evkaf Nezareti, bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü bu işlevi görmektedir.

Evkaf Nezaretinin teşkili devletin merkezileşmesinin getirdiği bir süreç olmakla beraber vakıf sistemini düzenlenme gerekçesini de oluşturmaktadır. Vakıfların devamının gerekliliği sistemleştirme zarureti beraberinde getirmiştir. Nezaretin oluşturulması ve nezaret yapısının güçlendirilmesi süreci mazbut vakıflar açısından önem arz etmekte ve vakıfları yönetmenin başat aracı olmaktadır. (Öztürk, 1995: 63-109)

Cemaat Vakıfları ve Yönetimlerine Dair Süreç: Osmanlı Devleti tabiiyetinde Padişah fermanları ile vücuda getirilen Osmanlı cemaat ve hayır müesseseleri, 16 Şubat 1328 (1 Mart 1913) tarihli “Eşhâs-ı Hükmiyenin Emvali Gayrimenkule ye Tasarruflarına Dair Kanunu Muvakkat” gereğince, tasarruf ettikleri ve tapuya kaydedilmemiş olan taşınmazları adlarına kayıt ettirme hakkının sağlanması ile taşınmaz iktisabına müntesip hükmi şahsiyet (tüzel kişilik) elde etmişlerdir. Bu düzenleme daha sonra 6 ay ve 1,5 yıllık süreler ile 1915 yılına kadar uzatılmıştır. 1914 yılında başlayan savaş ile bu kanunun

uygulanması mümkün olmamış, savaş sonrası Milli Mücadelenin kazanılması ile Lozan yıllarına kadar değişmeyerek gelmiştir. (Uluç, 2008: 896-897)

Lozan Barış Antlaşması müzakerelerinde azınlık meselesi en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Müzakerelerde azınlıklar meselesi mübadele ile çözümlenmiş fakat İstanbul Rum halkı ve Batı Trakya’da yerleşik Müslümanlar azınlık olarak kalmıştır. Türkiye’de kalan azınlıkların durumu Antlaşmanın 37 ilâ 45. maddelerinde belirlenmiştir. Bu maddelerde geçen tanımlamaya göre azınlık tanımlaması din esasına göre yapılmış ve Türkiye’de kalan azınlıklar gayrimüslim olarak anılmıştır. Türkiye, bu maddeler gereğince azınlıkların müesseselerine, bugün cemaat vakıfları olarak statü kazanmış olan kurumlarına, her türlü kolaylığı göstermeyi yükümlenmiştir.

1926 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu’nun tatbik şeklini düzenleyen 864 sayılı Kanun’un 8. maddesinde “Kanun-u Medenin yürürlüğe girdiği tarihten önce vücuda getirilen vakıflar hakkında bir tatbik kanunu neşrolunur...” ifadesi ile 1926 tarihinden evvel kurulmuş bulunan mazbut ve mülhak vakıfların idaresi hakkında 05 Haziran 1935 yılında çıkarılan ve 6 ay sonra yürürlüğe giren (*mülga*) 2762 sayılı Vakıflar Kanunu geçici 1. maddesi gereğince 3 ay içinde Beyanname veren cemaat mütevellileri, verecekleri -1936 Beyannamesi olarak bilinen- beyannamenin 6 ay içinde tasdik edilmesi suretiyle mülhak vakıf statüsünde tüzel kişilik elde etmişlerdir. Vakfiyesi olmayan, 1936 Beyannamesi ile mülhak vakıf tüzel kişiliği kazanan bu neviden vakıflar, Türk uyruklu azınlıkların hayratından faydalandığı müesseselerdir ki bu nedenle daha sonradan cemaat vakıfları olarak anıla gelmişlerdir.⁶

1938 yılında 3518 sayılı Kanunla, (*mülga*) 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 1. maddesinin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle “seçilen heyetler” ibaresi “mütevelliler tarafından yönetilir” şeklinde değiştirilmiştir. Ancak 31.05.1949 tarihinde 5404 Sayılı Kanunla 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nda yapılan değişiklikle tekrar “seçilen heyetlerin yönetmesi” hükmü getirilmiştir. (Öztürk, 2002: 143)

⁵ İdaresi Zabt edilen Vakıflar: Vakfiyeleri gereğince müteveli olarak tayin edilen kimseler mevcut olduğu halde, kendilerine muayyen miktar maaş tahsis edilerek vakıf işlerine müdahale ettirilmeyip Evkaf Nezareti, kaimakam müteveli durumunda olduğu vakıflar.

⁶ Bu kısımda Cemaat vakıfları hakkında genel ve yüzeysel bilgi verilmekle yetinilecektir. Cemaat vakıflarının geçirdiği süreç çalışmamızda faydaladığımız bazı kaynaklara da pek çok çalışmada konu olmuştur. Cemaat vakıfları konusu daha ayrıntılı anlatılması gereken ve az bilinen bir konudur ki burada verilen bilgiler konunun anlaşılmasına yeteceğini düşündüğümüz kadardır.

Uygulama ve teoride “1936 Beyannamesi” adı ile anılan beyannamelerin verilmesi ile mülhak vakıf statüsü kazanan gayrimüslimlere ait kuruluşlar bu hukuki statüye göre idare olunmaya başlamıştır. Mülhak vakıfların, mazbut vakıf başlığında ele aldığımız nedenlerle mazbut vakıf statüsüne alınması vakfiyesi olan mülhak vakıflar gibi aynen devam etmiş ve işletilmiş bir uygulamadır. Bu uygulama Genel Müdürlük tarafından idarenin ele alınma işlemidir ki genel bir uygulamadır.⁷ (Öztürk, 2002:133-154)

İşte bu uygulamaya istinaden, bugün mazbut vakıf statüsünde bulunan pek çok vakfın hayratı olan kilise ve havra, gayrimüslim vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak üzere mazbut vakıfların mütevellisi konumunda bulunan Genel Müdürlük tarafından onarılmakta ve hayrî hizmete açılmaktadır. Aynı süreç bugün sayısı binleri bulan cami ve diğer taşınmazların onarımı amacıyla da yerine getirilen bir görevdir. Bu görev eskiden Evkaf Nezaretî’nin günümüzde ise Genel Müdürlüğün varlık sebeplerindendir.⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu onarımları idaresine sahip olduğu (*cemaat vakıf statüsünden mazbut vakıf statüsüne alınmış*) mazbut vakıfların şartlarını yerine getirme adına yapmaktadır.⁹

Türkiye için İlerleme Raporlarının İncelenmesi: İlerleme raporlarında rastladığımız mazbut vakıf kavramının değişik şekillerde ele alınmış olması dikkat çekici bir durumdur ki bu bize kavramın Avrupa Birliği organlarınca ve hatta Türkiye’de ilgili kurumlarca bile bu konunun anlaşılmadığını göstermektedir. Ortak bir kavram birliğinin oluşturulması gerekliliğinden hareketle önce AB İlerleme raporlarını inceleyeceğiz.¹⁰

2004 AB İlerleme Raporu:

*“Religious foundations continue to be subject to the interference of the Directorate General for Foundations, which is able to **dissolve** the foundations, **seize** their properties, dismiss their trustees without a judicial decision and intervene in the management of their assets and accountancy.”*

(2004 AB Pr. Rep ENG. p.43)

Seize : el koyma, ele geçirme

Dissolve : çözülme, yok olma, eriyip yok etme

*“Vakıfları **feshetme**, varlıklarına **el koyma**, mahkeme kararı olmadan mütevellî heyeti üyelerini azletme ve vakıfların varlıklarının ve muhasebe kayıtlarının yönetimine müdahale etme yetkisine sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, dini vakıfların işlerine müdahale etmeye devam etmektedir.”* (2004 AB İl. R. TR s.36)

Bu raporda mazbut vakıf, doğrudan “**dissolve**” yani “vakfı yok etme, **feshetme**” olarak, bu vakıfların mallarını da “**el koyma**” olarak ele almıştır. Raporda geçen bu kısımda bu el koymanın da “sadece gayrimüslim vakıflarına el koyma” olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. Oysa uygulama bu raporda geçtiği anlamıyla el koyma olmadığı gibi, kast edilen fiili durum sadece cemaat vakıflarına özgü bir durum da değildir.

2008 İlerleme Raporu:

*“However, the Law addresses neither the issue of properties **seized** and sold to third parties nor that of properties of foundations that were **fused** before the adoption of the new legislation. In addition, implementation will be crucial to attaining its objectives.”* (2008: AB. Progres report Eng. P. 24)

Fused : kaynaştırma, bir araya getirme

*“Ancak, Kanun, ne **el konulan** ve üçüncü kişilere satılan mülkler sorununu ne de yeni Mevzuatın kabul edilmesinden önce **birleştirilen** vakıfların mülkleri sorununu ele almaktadır. Buna ek olarak, uygulama, Kanunun amaçlarına ulaşılmasında çok önemli olacaktır”* (2008 AB İl. R. TR s.24).

Bu kısımda mazbut vakıf “füsyon” anlamında birleştirilen olarak kullanılmış ve Türkçeye birleştirilen vakıflar olarak çevrilmiştir. Füsyon kelimesi daha çok fen bilimleri alanında kullanılan teknik bir birleşmeyi ifade etmektedir.

7 1938 yılında 3518 sayılı Kanunla, 2762 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 1. maddesinin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle “seçilen heyetler” hükmü kaldırılmış “mütevelliler tarafından yönetilir” şeklinde değiştirilmiştir Cemaat vakıfları mensupları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında meydana gelen bu ve benzeri uyumsuzluk sebebiyle, azınlıklara ait müesseselerin özellikleri de göz önünde tutularak, 2762 sayılı vakıflar Kanununda 5404 sayılı Kanun yeniden değiştirilmiş, tekrar mensuplarınca seçilmiş heyetler tarafından idare ilkesi getirilmiştir ki yasa koyucunun bu iradesinde mazbutaya almayı azaltmak niyeti çok açıktır.

8 VGM internet sitesinde hangi taşınmazların onarım yapıldığı ve ne amaçla kullanıldığının istatistikî bilgileri verilmiştir. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=38> 20.03.2014. 17:10

9 5737 sayılı Vakıflar Kanunu m. 28

10 Bu bölümde alıntı metinlerin anlaşılması için raporlardan alınan kısımlar italik olarak gösterilmiştir.

2009 İlerleme Raporu:

“Overall, the Law on Foundations has been implemented smoothly over the reporting period. However, it does not address the issues of properties **seized** and sold to third parties or of properties of **foundations merged** before the new legislation was adopted. Turkey needs to ensure full respect of the property rights of all non-Muslim religious communities.” (2009 AB Pr. Rep ENG. p.27)

Merged : Şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma.

“Sonuç olarak, Vakıflar Kanunu, Rapor dönemi boyunca sorunsuzca uygulanmıştır. Ancak Vakıflar Kanunu, **el konulan** ve üçüncü kişilere satılan mülkler konusu ve yeni mevzuatın kabul edilmesinden önceki **mazbut vakıfların** taşınmazları konusunu ele almamaktadır. Türkiye, tüm gayrimüslim cemaatlerin mülkiyet haklarına tam olarak saygı duyulmasını sağlamalıdır.” (2009: AB İl. R. TR s.27)

Raporda Türkçeye mazbut vakıf olarak çevrilmiştir. Buradaki birleştirme Genel Müdürlüğün mazbut vakıfları birlikte yönetmesinden hareketle değerlendirme yapılarak, sadece bir birleşmeyi ifade eden anlama, cemaat vakıflarının mazbuta alınması olarak ve bunların taşınmazları olarak ele alınmıştır.

“On the right to property, the Law on Foundations of February 2008 has been implemented smoothly over the reporting period. However, this law does not address the issues of properties **seized** and sold to third parties or of properties of **foundations merged** before the new legislation was adopted.”

(2009 AB Pr. Rep ENG. p.72)

Merged: şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma.

“Mülkiyet hakkı konusunda, Rapor dönemi boyunca, Şubat 2008 tarihli Vakıflar Kanununun uygulanması sorunsuzca devam etmiştir. Ancak, bu Kanun **el konulan** ve üçüncü kişilere satılan taşınmazlar veya yeni mevzuatın kabul edilmesinden önceki **mazbut vakıfların** taşınmazları konusunu düzenlememektedir.”

(2009: AB İl. R. TR s. 72)

2010 İlerleme Raporu :

“However, the legal framework does not address cases of properties **seized** and sold to third parties or properties of **foundations merged** before the new legislation was adopted in February 2008.” (2010: AB İl. R. TR s. 31)

Merged : Şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma.

“Ancak, yasal çerçeve, **el konulduktan** sonra üçüncü kişilere satılan mülklerin veya Şubat 2008’de yeni mevzuatın kabul edilmesinden önce **birleştirilen vakıflara** ait mülklerin durumunu ele almamaktadır.” (2010 AB Pr. Rep ENG. p.31)

Türkçeye birleştirilmiş vakıf olarak çevrilen merged kelimesi ile mazbut vakıflar kastedilmektedir.

“Overall, the Law on foundations has been implemented, albeit with some delays and procedural problems. The Foundations Council acknowledged these problems and tried to speed up procedures. However, this law does not address the issues of properties **seized** and sold to third parties or of properties of **foundations merged** before the new legislation was adopted. Turkey needs to ensure full respect of the property rights of all non-Muslim religious communities.” (2010 AB Pr. Rep ENG. p.31)

Merged : Şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma

“Sonuç olarak Vakıflar Kanunu, bazı gecikmeler ve prosedürel sorunlar olsa da uygulanmıştır. Vakıflar Meclisi, bu sorunların varlığını kabul etmekle beraber, gerekli işlemleri hızlandırmaya çalışmıştır. Ancak, **el konulan** ve üçüncü kişilere satılan veya yeni mevzuatın kabul edilmesinden önce **birleştirilen vakıfların** mülkleri hususu söz konusu Kanun tarafından ele alınmamaktadır. Türkiye’nin tüm gayrimüslim cemaatlerin mülkiyet haklarının tam olarak korunmasını güvence altına alması gerekmektedir.” (2010: AB İl. R. TR s. 31)

Bu kısımda da aynı şekilde mazbut vakıflar “**birleştirilen**” anlamında kullanılmıştır. Yine sorun sadece cemaat vakıflarının mallarına el konulması anlamında değerlendirilmiştir.

However, this law does not address the issues of properties **seized** and sold to third parties or of properties of **foundations merged** before the new legislation was adopted. (2010 AB Pr. Rep ENG. p. 79)

Ancak, söz konusu Kanun, **el konulan** ve üçüncü kişilere satılan taşınmazlar veya yeni mevzuatın kabul edilmesinden önce **birleştirilen vakıfların** mülkleri konusunu düzenlememektedir. (2010: AB İl. R. TR s. 79)

2011 İlerleme Raporu:

“However, implementation of the 2008 Law on foundations has suffered from delays and procedural problems. The property of **merged foundations** remains outside the scope of the August 2011 amendments to the Law. “(2011 AB Pr. Rep ENG. p. 37)

Merged : Şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma

“Bununla birlikte, 2008 tarihli Vakıflar Kanununun uygulanmasında gecikmeler ve işlemlerle ilgili sıkıntılar yaşanmıştır. **Mazbut vakıflara** ait mülkler, söz konusu Kanun’da Ağustos 2011’de yapılan değişikliklerin kapsamı dışında kalmıştır”. (2011: AB İl. R. TR s. 37)

Merged : Şirket birleşmesi anlamında birleşme, yutulma, yok olma

“The Law on foundations continued to be implemented, albeit with delays and procedural problems, enabling the return of 181 properties to community foundations. The property of **merged foundations** remains outside the scope of the August 2011 amendments to the Law on foundations.” (2011 AB Pr. Rep ENG. p. 37)

“Vakıflar Kanununun uygulanmasına, gecikmeler ve usule ilişkin sorunlara rağmen devam edilmektedir. Bu çerçevede, 181 adet mülkün cemaat vakıflarına iadesine imkân sağlanmıştır. **Mazbut vakıflara** ait mülkler, Vakıflar Kanununda Ağustos 2011’de yapılan değişikliklerin kapsamı dışında kalmıştır.” (2011: AB İl. R. TR s. 37)

2011 İlerleme Raporunda mazbut vakıf kavramının karşılığı olarak **merged** (birleşmiş) kavramı ve Türkçe çevirilerde de mazbut vakıf kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü mazbut vakfı ifade edecek başka bir kavram bulunamamaktadır ki bu durum ayrıca iddiamızı destekler niteliktedir.

2012 İlerleme raporu:

“Overall, there has been progress with the adoption of legislation amending the 2008 Law on Foundations. Implementation continues. However, the legislation still does not cover **fused** foundations (i.e. those whose management has been taken over by the Directorate General for Foundations) or properties confiscated from Alevi foundations.” (2012 AB Pr. Rep ENG. p. 31)

Fused : kaynaştırma, bir araya getirme

“Sonuç olarak, 2008 tarihli Vakıflar Kanunu’nda değişiklik yapan mevzuatın kabul edilmesiyle ilerleme kaydedilmiştir. Mevzuatın uygulanmasına devam edilmektedir. Bununla birlikte, mevzuat, **mazbut vakıfları (Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıflar)** veya Alevi vakıflarına ait el konulmuş taşınmazları kapsamamaktadır.” (2012 AB İl. R. TR s. 31)

2012 İlerleme raporunda “**fused**” olarak kullanılan kavram dikkatli ve özenli bir çeviri mazbut vakıf kullanılmış ve kavram anlaşılmayacağı düşünülerek açıklanmıştır.

2013 İlerleme raporu :

“Current legislation does not, however, **cover** foundations which have had their management taken over by the Directorate-General for Foundations, nor properties of foundations which have been transferred to third persons. Alevis have also raised the issue of the return of properties. It was reported that, during implementation of the revised legislation, the local title deeds and cadastre offices were in some cases not cooperating with applicant foundations, or that disputes arose over the valuation of properties for which compensation was paid.”

(AB Pr. Rep ENG. p. 60)

Cover : kaplama, örtme, örtülü

“Ancak, yürürlükteki mevzuat, **idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından devralınan vakıfları** veya üçüncü kişilere devredilmiş taşınmazları kapsamamaktadır. Aleviler de taşınmazların iadesi konusunu gündeme getirmişlerdir. Yenilenen mevzuatın uygulanması esnasında, Tapu ve Kadastro İl Müdürlüklerinin, bazı durumlarda başvuru sahibi

vakıflarla işbirliği yapmadığı veya tazminatı ödenmiş olan taşınmazların değerinin belirlenmesi konusunda ihtilafların yaşandığı bildirilmiştir.” (2013 raporu Türkçe 61. S.)

2013 İlerleme raporunda ilk defa karşılaşılan “co-ver” kavramı kaplanmış ya da örtülmüş anlamında kullanılmıştır. Çeviri de ise kavramın uygulama karşılığı verilmiştir. O kadar ilerleme raporu hazırlama tecrübesi olan Avrupa Parlamento’sunun 2013 yılında bu kavramı kullanması olayın kavram ve içerik açısından hiç düşünülmediğinin işaretidir.

İlerleme raporlarında daha önce *fused* (eritme, birleştirme) olarak kullanılan kavramın daha sonra *merged* (birleştirilen, daha çok şirket birleşmesi anlamında) kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, son yıllardaki Türkçe çevirilerde de mazbut vakıf kavramının kullanıldığı görülecektir.

Merged ifadesi şirket birleşmeleri için kullanılan ve vakıf sistemini karşılamak bakımından çok yetersiz ve eksik bir kavramdır. Her ne kadar şirketlerin tüzel kişiliği olsa da bu tüzel kişilik Türk Vakıf sistemindeki tüzel kişilik gibi varlığı ve kuruluşu itibarıyla sonsuza değin devam edecek bir tüzel kişiliği ifade etmemektedir. *Türk Vakıf sistemi ve özelinde mazbut vakıf statüsü bugün batı ülkelerinde görülmeyen, görülse de bizdekiyle karşılaştırılması ontolojik olarak mümkün olmayan bir sistemdir.*

Kavram Kargaşasına Tarihi Çözüm Lozan Yaklaşımı:

Vakıflar ile ilgili sorunların uluslararası alanda gündeme gelmesi yeni değildir. Lozan müzakerelerinde *mübadele* başlığı altında “sınır dışında kalan emlak” tartışmalarında vakıf emlakı de gündeme gelmiştir. Konunun önemi ve özelliği Türk tarafınca gündeme getirilmiş, aslında ana mesele olmamasına rağmen konunun ayrıntıları da Türk tarafınca anlatılmıştır. Tarafların birçok konuyu birden dikkate alması ve asıl konunun mübadele olması nedeniyle vakıf konusu üzerinde çok durulmasa da uluslararası bir hukukî metindeki konunun ele alınış biçimi, mazbut vakıfla ilgili bugünkü sorunlarda yöntem bakımından örnek teşkil etmektedir. Mübadele başlığında gerçekleşen görüşmelerin tutanakları şu şekildedir:

Lozan Antlaşması, 17 Ocak 1923, Çarşamba Oturumu

Nüfus Mübadelesi başlığında Müttefiklerin tasarısı ile ilgili yapılan görüşmelerde tasarının 7. maddesi ile ilgili;

“..... M.Montagna, maddenin ikinci paragrafını okudu:

“ Bunun gibi, iş bu anlaşma uyarınca bağıtlı (akit) Devletlerden birinin ülkesini bırakıp gidecek topluluk (cemaat) üyesinin (camiler, kiliseler, manastırlar, okullar, hastaneler, dernekler, birlikler ya da ne çeşitten olursa olsun başka **tesisler (Fondations)** personelinin de kapsamak üzere) kendi topluluklarına ait taşınır malları yanlarında serbestçe götürmeğe ya da taşıtırmağa hakkı olacaktır. ”

RIZA NUR BEY, sayılan kurumlara “**tekkelere ve medreseler**”^{*} kelimelerinin eklenmesini istedi. Alt Komisyon, bu eklemeyi uygun buldu.

RIZA NUR BEY, Dernekler ve birliklerle öteki tüzel kişilerin ve özellikle, bütün öteki mallara göre rejimi farklı olan **vakıfların** da, sayılan kurumlar içinde bulunduğunun açıkça belirtilmesini istedi.

M. MONTAGNA, öteki kurumlar sayılırken. “**ya da başka kurumlar birlikler, tüzel kişiler ve vakıflar**” sözlerinin eklenmesini teklif etti.

MÜNİR BEY, Vakıflar için, özel bir madde ya da bir paragraf yazılmasının daha iyi olacağını söyledi. Vakıflar konusunda bir madde tasarısı okudu:

“ Mübadele uygulanacak bölgelerdeki **Vakf-ı mazbute, Mülhaka ve Müstesna** ^{**} ile, din ve hayır işleri kurumları ve **evladiye vakıfları** ^{***} ve son olarak, ister **İcare-i Vahide**, ister **İcareteyn ya da Mukataa** ^{****} vakıfları olsun, yukarıda anılan Vakıfların bütün malları, hakları ve çıkarlarının değeri saptanarak tutarı Türk Hükümetine teslim edilecektir....”

şeklinde devam etmiştir. ^{11*}

Dipnotlarda yapılan (*) atıflar şu şekilde geçmektedir:

^{*}**Fransızca metinde “tekkes et medresses”.** (S.L.M.)

^{**} **Fransızca metinde “Vakf mazboute, Mulhaka et Mustesna”.** (S.L.M.)

¹¹ * Bu bölümden sonrası çalışmamızı ilgilendirmedeği için makaleye alınmamıştır. İlgililer Seha Meray’ın *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler C.1 K.2* kitabında inceleyebilirler.

*** 1924 Türkçe çevirisinde “*evladiye vakıfları*”. (S.L.M.)

**** Fransızca metinde “*İdjarei Vahide*”, “*İdaretein*” ve “*Moukataa*”. (S.L.M.) (Meray: C.1 K. 2 s:317, 318)

Lozan tutanaklarında bahsedildiği şekli ile *mazbut*, *mülhak* ve *müstesna* vakıf ile diğer kavramlar tarihte ve bugün kullanıldığı şekli ile ele alınmış ve kavramlar Fransızca metinde de aynen geçmiştir. Vakıf konusunun burada ele alınış biçimi vakıf sisteminin ve sorunlarının kendi bütünlük ve bağlamında ele alınış biçimi örnek niteliği taşımaktadır. Bu durumun, Antlaşmanın geçerliliğinin halen devam etmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin ilanına zemin hazırlaması ve gayrimüslim azınlık kurumlarının cemaat vakıflarına dönüşümüne dayanak olması açısından hukuki ve tarihi anlamı vardır.

Sonuç olarak; Türkiye’deki vakıf sistemi, hukukî süreçleri ile birlikte tarihî ve sosyal bütünlüğü içinde anlaşılması gereken sosyal bir sistemdir. Sistem bugün uygulama itibarıyla ne kadar değişiklik göstermiş olursa olsun bu değişiklik sosyal ihtiyaçların çevrelediği özü değiştirmeyen bir değişikliklidir. Sistemdeki hukukî değişiklikler sürekli olarak bu tarihi geçmişi dikkate alarak oluşmuştur. Bu değişikliği kapsayan sosyal ve tarihi bütünlük Türk Vakıf sisteminin ortaya çıkmasını sağlayan kültür ve medeniyettir. Doğrudan doğruya kültür ve medeniyetle alakalı olan bu kavramların oluşturduğu sistemin anlaşılması, bizzat bu sosyal olgunun kendi tanımlamaları ile ele alınmasıyla mümkündür. Bütün bu tarihi köklerin oluşturduğu anlayış etrafında oluşan kavramlar aynı bütünlük içerisinde değerlendirilmelidir ki o kuruma bağlı olay, olgu ve kurumsal yapı anlaşılabilir.

Mazbut vakıf, vakıf sistemi içinde oluşmuş, mülhak vakıf gibi bugün de devam eden bir yönetim biçiminin adıdır. Bu idare biçimi Osmanlı döneminde müfettişler, nazırlar vs. ve Evkaf Nezareti tarafından gerçekleştirilmiş olup, bugün de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. Ele aldığımız bütünlük ve anlam itibarıyla mazbut vakıf, esasen vakfın kurucu idarenin tasarrufunca kamu yararının varlığını korumak ve kurucunun Allah’ın rızasından sonsuza kadar faydalanması amacına yönelik vakfın yönetiminin değişmesi halidir.

Buradaki yönetim amacının değişmesi diğer anlamıyla Vakıfların “amme” adına yönetiminin kamu

adına ele alınması; esasen vakfın kurucu iradesinin başlangıçta özgülemeyi kamu yararına hasretmesi doğrultusunda, Osmanlı klasik döneminde, “Nezaretler” yenileşme döneminden sonra “Evkaf Nezareti” ve Milli Mücadele döneminde Şeriye ve Evkaf Vekaleti devamı olarak Cumhuriyet döneminde “Vakıflar Genel Müdürlüğü” bugün bu yönetimi kamu adına yerine getirmektedir.

Mazbut vakıf, bir vakfın tüzel kişiliğinin varlığını esas almaktadır ve bu tüzel kişiliğin sahip olduğu her türlü varlık ve tahsis edildiği hizmetin devam etmesi halidir ki değişen sadece vakfın yönetimidir. Bu görev bugün Vakıflar İdaresinin yerine getirdiği temel işlevlerden biridir ki vakıfların mazbut olarak idaresi bu neviden vakıf kişiliklerinin idare biçimidir. Bu idari görev gereği Vakıflar Genel Müdürlüğü mazbut vakıflara ait akarların gelirini toplayıp pek çok cami, mescit, kilise, havra vs. gibi hayrat taşınmazları onarıp vatandaşların hizmetine sunmaktadır.

AB ilerleme raporlarına yansıyan kavramlar, çalışmada görüleceği üzere kavram ve kurumsal yapı anlayamadığından, mazbut vakıf sisteminin Türk vakıf sistemi içerisinde bir idare biçimi olarak değil de hukuk dışı uygulama, el koyma, yok etme, anlamında kullanılan ifadeleri ve çözümlenmeyen bir sorunu işaret etmektedir. Kavram aynı mahiyetle AHİM’de de karşılık bulmakta ve mahkeme kararlarına yansımaktadır. Kavramın çeşitli raporlarda ve mahkeme kararlarında da değişiklik göstermesi ayrıca bir sorun ve kendi içerisinde çelişki oluşturmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılması için önce Türkiye’deki kurumlar mazbut vakıf kavramı gibi hususiyet arz eden kavramları kullanmak üzere bir kavram birliği sağlamalı, vakıf sorunu ile ilgili tüm alanlarda vakıf sistemi (mazbut, mülhak, müstesna, mukaaata, icare-i vahide vs.) özgünlük arz eden kavramları ile anlatılmalıdır. Sistematik olarak ve ısrarla mazbut kavramı kullanılmalı ve kullanma gerekliliği özel bir çalışma ile anlatılmalıdır.

Devletin birçok alanda ve özellikle cemaat vakıfları gibi hakları Lozan antlaşmasında çizilen bir konunun, tarafların iradelerini beyan açısından resmi belge niteliği taşıyan Lozan tutanaklarında kayıtlara aynen geçtiği gibi kullanılması esasen doğrudur. Diğer taraftan da Lozan’da ortaya konan iddianın ve sonuçların hem esas hem usul açısından hukuki bir devamlılığı ortaya çıkaracaktır ki bu, sorunların çözümüne zemin hazırlayacaktır.

Kaynaklar

Kitaplar

- BERKİ, A.H. (1941). *Vakıflar*, İstanbul: Cihan Kitaphanesi
- MERAY, S.L. (1969). *Lozan Barış Konferansı Tutanakları, Belgeler C.1 K. 2*, Ankara: Ank. Ün. Basımevi
- ÖMER HİLMİ E. (1977) *İthaf-ül-ahlâf fi ahkâm- il evkaf*, Ankara: VGM Yayınları.
- ÖZTÜRK, N.(1983) *Menşe’i ve Tarihi Gelişim açısından Vakıflar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü
- ÖZTÜRK, N. (2003). *Azınlık Vakıfları*, Ankara: Altın küre Yayınları
- YEDİYILDIZ, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu

Makaleler

- AĞAR, E. H. (1952) *Eski Vakıflarda Şahsiyet ve Mazbut Vakıflar*, Ank. Barosu Dergisi, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/2012yayin/dergi/ankara-barosu-dergisi/ankara-barosu-dergisi1952-1.html> 30.01.2014,17:24
- ERTEM, A. (2011) “Osmanlıdan Günümü Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi* S.36, 25-67.

İnternet

İlerleme Raporları

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports (05.03.2012)

<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=133> (03.04.2012. 14:30)